
Edin Đedović*

Prikaz knjige

Urs Altermatt: „Etnonacionalizam u Evropi“, „Svjetlost“ Sarajevo, Ambasada Švicarske Konfederacije u Bosni i Hercegovini i Arts Council of Switzerland, Sarajevo, 1998. godine, drugo izdanje - 203 str.

Knjiga *Etnonacionalizam u Evropi*, s podnaslovom *Syjetionik Sarajevo*, drugo izdanje u prijevodu Gaje Sekulića izašla je 1998. godine kao projekat realiziran uz pomoć švicarske ambasade u Bosni i Hercegovini i švicarskog Vijeća za kulturu. Naslov originala je *Das Fanal von Sarajevo. "Ethnonationalismus in Europa"*, Verlag Neue Zürcher Zeitung, 1996., Zurich.

Biografija autora je svakako relevantan faktor naučne vrijednosti njegovog djela, jer je autor od 1980. godine redovni profesor savremene historije i najnovije historije Švicarske na Univerzitetu Freiburg u Švicarskoj. Kao profesor gostovao je na Harvardskom univerzitetu, Univerzitetu u Bernu, Univerzitetu u Lucernu, Jagiellonskom univerzitetu u Krakovu, Privrednom univerzitetu u Budimpešti i Univerzitetu u Cirihu.

Autor je u knjizi nastojao skrenuti pažnju na opasnost od rastućeg etnonacionalizma koji je prema njegovom shvatanju, naročito krajem XX-og vijeka bio potcijenjen. Kao jasan primjer posljedica etnonacionalizma autor navodi Bosnu i Hercegovinu i Sarajevo kao paradigmu dešavanja u periodu 1992. -1995. godine. Autor je imao jasnu namjeru da osim detaljnog prikaza i sučeljavanja teorijskih pojmoveva i kritike etnonacionalizma ponudi i odgovor na problem u vidu *nacije državljana*.

Knjiga je podijeljena u *tri glavna dijela*, od kojih svaki ima nekoliko poglavlja.

Naslov prvog dijela je *Evropa vremenskih zona i nacija*, u okviru koje postoje dva glavna poglavlja *Šta je zapravo nacija ?* i *Od nacionalne države do nacije-države*, koja se opet dalje dijele na veliki broj podnaslova i tema, u kojima autor obrađuje najvažnija pitanja kao što su *definicije pojmoveva, razlikovanje državne i kulturne nacije, periode stvaranja nacionalnih država i naciju državljana*.

* Autor je doktor pravnih nauka i zaposlenik u Kantonalnoj upravi za inspekcijske poslove Tuzlanskog kantona, e mail adresa: e_djedovich@hotmail.com.

U prvom dijelu rada autor ističe da ne postoji univerzalna teorija nacije i nacionalizma, jer svaki nacionalizam proizvodi svoje teoretičare. Dalje se navode različita teorijska uporišta navedene tvrdnje od kojih su najpoznatiji Abbé Sieyes, Johan Gottfried Herder, Ernest Renan i Ernest Gellner. Ipak, iz mnoštva teorija autor znački zapaža dvije glavne misli ili pravca „nacionalističkog“ djelovanja kroz predočavanje državnog i kulturnog shvatanja nacije u zavisnosti do toga da li se nacija (jedinstvo) u startu vezivala za jasno izgrađen sistem državne vlasti kojeg je *nacionalizirala*, ili je u njegovom nedostatku veza pronađena u kulturnoj povezanosti članova grupe, koju je trebalo naknadno *etatizirati*. Kao eklatantne primjere navedene tvrdnje navodi Njemačku i Francusku. Autor dalje govori o tome da postoji pet perioda stvaranja nacionalnih država u Evropi uz napomenu da etnonacionalizam polazi od prepostavke da države i teritorije treba da budu prilagođene nacijama. Ova konstatacija se pokazala krucijalnom u objašnjenju iredentizma kao pokreta koji se zalaže za mijenjanje državnih granica kako bi etničke manjine koje žive na pojedinom prostoru došle pod vlast države gdje čine većinu. Ovoj teoriji autor suprotstavlja poimanje jedne sавремене nacije državljana koja dozvoljava svojim građanima ustavno priznanje i javno ispoljavanje svih „nižih“ identiteta bez mogućnosti asimilacije u kulturnom pogledu.

Naslov drugog dijela rada je *Etnonacionalizam – evropsko zlo* sa tri glavna poglavlja *Potajni povratak Svetog, Bitka jezika i Etniziranje društva i politike* sa nizom podnaslova u svakom od poglavlja, od kojih se posebno izdvajaju *Zapadno-istočne diferencije, Od mleta do nacije u jugoistočnoj Evropi, Bosna:compositum mixtum, Jezički nacionalizam, Etničke podjele kao evropska tradicija, te Migracione politike kao žrtveni jarni*. U ovome dijelu autor govori o vezi religije i etnonacionalizma na način da religiozni faktor bitno doprinosi nastajanju etnonacionalnog pokreta. Ističe i poimanje mleta pod otomanskom vlasti u kojem je izjednačena zajednica naroda i zajednica religije. Zahtjev za stvaranjem nacionalno čistih teritorija, je prema mišljenu autora u Jugoistočnoj Evropi doveo do etničkog čišćenja. Ratovi i mirovni ugovori su u Evropi, kako autor zaključuje proizvodili nove granične odnose koji su skoro bez izuzetka ciljali na to da se stvore kulturno homogene nacionalne države. Autor dalje navodi Belgiju i Švicarsku kao antiteze poimanja jezika u svrhe nacionalizma, te koristi termin *belgizacija* u vezi sa jezičnim separatističkim tendencijama.

Autor dalje zapaža da je u Zapadnoj Evropi nacionalizam nešto što se prvenstveno posmatra kroz odnos prema strancima doseljenicima,

dok je u Istočnoj Evropi novi val nacionalizma proces koji je obilježen osnivanjem novih nacionalnih država. Prenosi i radikalni stav etnonacionalista da je stranac uvijek i neprijatelj, što opet vezuje za činjenicu da ljudi u Zapadnoj Evropi svoje nezadovoljstvo i frustracije socijalnim i ekonomskim prilikama „liječe“ na strancima koje često detektuju kao uzrok kriza u državi ili društvu.

Treći dio rada slijedi sistematiku prethodnih izlaganja, jer se naslov *Evropa, ah kakva Evropa* razrađuje kroz tri osnovna poglavља *Zapadna Evropa u stegama populizma*, *Antievropski afekt* i *Nikakva Evropa-nacija* uz niz podnaslova, u kojima autor iznosi svoja viđenja o temama kao što su *preteće etnonacionalizma*, *rastuća evro-skepsa*, *Evropa dužnosti i izbora*, te *razdvajanje Demos-a i Ethnos-a*.

Tema trećeg dijela rada jeste prvenstveno rastući euroskepticizam, u kojem autor posebno naglašava razliku između *Evrope dužnosti* kojoj pripada cijelokupni evropski mirovni savez u kojem autor navodi OSCE kao njen najreprezentativniji organ, i *Evrope izbora* u kojoj je *briselska Evropa* na temeljima Evropske ekonomske zajednice vodeći model. Autor smatra da se posebna pažnja mora posvetiti problemu modela i stepena ujedinjenja Evrope, i ističe da se Evropa kao vrsta heterogene zajednice nalazi pred izborom. U tome pogledu autor ne vidi neku novu evropsku naciju, već upućuje na Rimsko carstvo i njihov način integracije i oblikovanja imperije u prvom redu u političko-pravnom, a tek onda u kulturnom pogledu. Tako i Evropa prema shvatanju autora treba da bude politička, a na etnokulturna zajednica.

Epilog rada u naslovu *Pledoaje za građane - spojnice* donosi autorova zaključna razmatranja u vidu glavnih teza među kojima se izdvaja možda i najvažnija pretpostavka autora da *multikulturalna društva kao političke državnosti mogu preživjeti jedino ako im uspijeva da kulturne i političke identitete razdvoje jedne od drugih*. Odvajanje identiteta prema viđenju autora nužno prati priznanje i autonomija tog posebnog oblika, što je i glavna pouka autorovih razmatranja.

Autor donosi različite rasprave, kritička i suprotstavljenja mišljenja o različitim temama. Iz napomena je jasno da je argumentaciju za svoje stavove, autor nalazio i testirao u shvatanjima različitih autora, a vrlo često i prema njihovom poticaju. Autor upućuje i na debate, različita shvatanja i mnoštvo definicija, te zahvaljuje drugim autorima na korisnim uputama. Osim toga autor iznosi i konkretne primjere svojih teorijskih stavova.

Nakon analize autor s pravom ukazuje na opasnost etnonacionalizma, kao idealu u ostvarenju različitih interesa, te kao alternativu nudi

građansko društvo koje treba polaziti od apstraktne individue, a ne od kulturno definisanog kolektiviteta. Istiće se veza administrativno–političkih sa kulturnim granicama i navode moguće (dez)integracione posljedice po državnost političke nacije u takvom slučaju.

Autor u osnovi polazi od dvije teze i to da Evropa nije preovladala nacionalizam kako se mislilo poslije Drugog svjetskog rata, te da se etnonacionalizam temelji na ideji da narod, nacija i etnicitet predstavljaju osnov političkog djelovanja i „razgraničenja“ od drugih.

Mišljenje autora o građenju političke nacije kao budućnosti multikulturalnih zajednica jeste prema našem shvatanju argumentovan stav, ali ga praksa često demantuje. Tako da navedeni stavovi autora ostaju u domenu teorije, osim u njegovoj rodnoj Švicarskoj, jer je upitno koliko u današnje vrijeme multikulturalne države uspijevaju da grade zamišljenu *naciju državljana*, jer XXI-i vijek pokazuje upravo suprotno – porast etnonacionalizma praćenog ksenofobijom i rasizmom, odnosno sveukupnosti straha od drugog. U tome pogledu stavovi autora u državama poput Bosne i Hercegovine trenutno djeluju više kao ideal, a manje kao društvena realnost.

Autor je koncipirao jasan i pregledan sadržaj teksta koji omogućava adekvatan pregled samog rada.

Obimne *Napomene* koje se nalaze poslije teksta su nezaobilazan dio knjige i sadrže obimnu literaturu i komentare prethodnih i suvremenih autora. Radi samog pregleda teksta i konekcije sa literaturom možda bi bilo preglednije da se napomene nalaze u fusnotama tj. vizuelno na istoj stranici, iako se i na ovakav način ne umanjuje njihov značaj i odnos sa tekstrom.

U okviru *Priloga* se nalaze karte država Centralne i Jugoistočne Evrope sa granicama u različitim periodima 1902., 1921., 1949. i 1993. godine koje prikazuju raspade starih i formiranje novih država. Slikoviti prikaz mijenjanja granica kroz historiju izražena na ovakav način je dodatno dopunila sadržaj i cilj teksta.

Etnonacionalizam u Evropi – Svjetionik Sarajevo Ursula Altermatta je korisna knjiga za svakog građanina Bosne i Hercegovine, a naročito je smatramo poželjnom u naučnim i stručnim krugovima, jer nam pruža jedan novi pristup poimanju etnonacionalizma, pojave koja raskida bosanskohercegovačko društvo zadnjih 30-ak godina.